

KONYA TİCARET ODASI
KONYA KİTABI
XVII

I. CİLT

1882

KONYA TİCARET ODASI
KONYA CHAMBER OF COMMERCE

KONYA KİTABI XVII

GEÇMİŞTEN GÜNÜMÜZE GÖÇLER

Editörler

Prof. Dr. Alaattin AKÖZ

Prof. Dr. Doğan YÖRÜK

Prof. Dr. Haşim KARPUZ

KONYA - 2019

KONYA VE ÇEVRESİNDE RİŞVAN AŞİRETİ VE İSKÂNI

Faruk SÖYLEMEZ*

ÖZET

Rişvan Aşireti'nin XIX. yüzyıldan günümüze kadar yoğun olarak yaşadığı bölgelerden birisi Konya ve çevresidir. XVI. yüzyılın başlarından itibaren Malatya sancağında yapılan tahrirlerdeki kayıtlarda varlığına rastlanan Rişvan Aşireti oymakları, tarihi süreçte batıya doğru yayılma göstererek XVII. yüzyıldan itibaren Maraş, Antep, Hatay ve Adana topraklarında yaylak-kışlak hayatı yaşamaya başlamışlardır. Bu tarihi süreçte aşiretin büyümesine paralel olarak oymak sayısında da çoğalma meydana gelmesi üzerine bir kısım oymaklar XVIII. yüzyıldan itibaren Batı Anadolu'ya göçmüşlerdir. Bir kısım Rişvan oymakları ise Adana bölgesinden Kuzeye yönelerek Orta Anadolu'ya geçmişlerdir. Özellikle Konya, Ankara, Kırşehir ve Yozgat'ın muhtelif kaza ve köylerinde yaylak-kışlak hayatları sürdürmeye başlamışlardır. Diğer bölgelerde genellikle koyunculukla uğraşan Rişvan oymakları Konya'da koyunculunun yanı sıra önemli miktarda devecilik de yapmışlardır. Özellikle Kulu, Cihanbeyli, Paşadağı hattının koyunculuk ve deveciliğe elverişli bir coğrafi yapıya sahip olması konargöçer Rişvan Aşireti için koyunculu-

* Prof. Dr. / Kahramanmaraş Sütçü İmam
Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü
Öğretim Üyesi, fsoylemez@ksu.edu.tr

ğun yanı sıra devecilik yapımlarında da önemli bir faktör olmuştur.

Konya bölgesine gelen Rişvan oymakları ilk başlarda Konya'da kışlayıp Akdağ ve Uzunyayla gibi uzak yerlere yaylaya giderken, gerek Osmanlı Devleti'nin uygulamış olduğu iskân siyaseti gerekse kendiliğinden benimsedikleri mekânları yurt tutarak zamanla yerleşik hayata geçmişlerdir. Bu nedenle bir kısım oymaklar Konya'nın Kulu ve Cihanbeyli ilçe ve köylerine yerleşirken, bir kısmı da yaylakları olan Yozgat ve Kırşehir'in kaza ve köylerinde kalarak meskûn hale gelmişlerdir.

Bu araştırmada Rişvan Aşireti'nin hangi oymaklarının Konya bölgesinde buldukları, XIX yüzyıldan günümüze kadarki süreçte Konya'nın hangi kazaları ile köylerinde varlıklarını devam ettirdikleri ile Rişvan Aşireti'nin Konya'daki iskânı, iskân sebepleri, iskân nizamı ile iskân sırasında mahalli yöneticiler ile iskân memurlarının aşiret mensuplarına yükledikleri kanun dışı mükellefiyetler gibi hususlar üzerinde durulmaktadır. Araştırma esas itibarıyla arşiv belgelerine dayanılmaktadır. Bunun yanı sıra Konya'nın Kulu ve Cihanbeyli ilçeleri ile bu ilçelere bağlı köylerde yapılan saha araştırmaları ile Rişvan Aşireti üzerine yapılan araştırmalardan da faydalanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Konya, Rişvan, aşiret, iskân

THE RISVAN TRIBE AND ITS SETTLEMENT IN KONYA AND ITS SURROUNDINGS

ABSTRACT

One of the regions where the Risvan Tribe intensely lived from the 19th century to the present is Konya and its surroundings. The *oymaks* of Risvan Tribe, which were found in *tahrir* registers of the districts of Malatya from the beginning of the 16th century, began to live in the summer pasture (yaylak) and winter quarters (kışlak) in the lands of Maras, Antep, Hatay, and Adana starting from

the 17th century. In this process, in parallel with the growth of Risvan Tribe, while some of the *oymaks* of the tribe migrated to Western Anatolia from the 18th century, the other part turned from the Adana region to the North and went to Central Anatolia. In particular, they began to live in the summer pasture (yaylak) and winter quarters (kışlak) in various districts and villages of Konya, Ankara, Kırşehir, and Yozgat. While the Risvan Tribe were mostly involved in sheep raising in other regions, they also were involved in camel raising in Konya. In particular, the available geographical structure of the districts such as Kulu, Cihanbeyli, and Paşadağı for sheep and camel raising played an important role in economic activities of Risvan Tribe in this region.

The *oymaks* of Risvan Tribe that migrated to the Konya lived there during the winter months and lived in regions such as Akdağ and Uzunyayla during the summer months. They eventually settled in places they adopted both voluntarily and as a result of the settlement policy of the Ottoman Empire. Therefore, while some of the *oymaks* settled in the districts of Kulu and Cihanbeyli, the other part settled in the districts and villages of Yozgat and Kırşehir.

This article deals with the socio-political and economic structure of the *oymaks* of Risvan Tribe in Konya and its surroundings. Under these premises, the article examines, the name of the *oymaks* of the Risvan Tribe existed in Konya and its surroundings, their existence in the districts and villages of Konya from the 19th century to the present, the reasons and the order of their settlement in Konya, and the illegal obligations imposed on tribal members by officials. The article has attempted to explore these issues mainly based on original archival materials as well as the most recent studies derived from these same sources. on Risvan Tribe and field researches carried out in Kulu and Cihanbeyli districts of Konya.

Keywords: Konya, Risvan, tribe, settlement.

GİRİŞ

Rişvan Aşireti, XVI. yüzyıl başlarında Malatya sancağına bağlı Kâhta kazasında konargöçer olarak yaşayan bir aşiret idi. Yavuz Sultan Selim Mısır seferine çıkarken 1516'da bugünkü Adıyaman ve çevresini (Hisn-ı Mansur, Kâhta, Behisni) Osmanlı topraklarına dâhil ettikten sonra 1519 yılında ilk tahririni yaptırmıştır. Bu dönemde Rişvan Aşireti Kâhta'da kışladığı için Kâhta ile birlikte tahriri yapılmış ve Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde 71 numarada kayıtlı defterin Kâhta kazasının tahriri kayıtlarında yer almıştır. Kanuni Sultan Süleyman döneminde 1524 ve 1530'da yapılan tahrirlerde de söz konusu aşiret Kâhta kazasına tabi olarak kayıtlarda yer almıştır. Şam, Amik, Rumkale, Malatya, A'zâz, Urfa, Gerger, Kâhta, Behisni, Hisn-ı Mansur kazalarındaki konargöçer toplulukların tahririnin yer aldığı 1536 tarihli defter Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde 181 numara ile kayıtlıdır. Yine Kanuni Sultan Süleyman döneminde 1540 ve 1560 yılında yapılan tahrirlerde de Rişvan Aşiretine ait kayıtlara rastlanmaktadır. Ayrıca 1560 tahririndeki kayıtlarda Rişvan Aşireti'nin Malatya sancağındaki göç yolları ile kışlak ve yaylakları hakkında bilgiler de mevcuttur¹. Böylece, XVI. yüzyılın başlarından itibaren Malatya sancağında yapılan tahrirlerdeki kayıtlarda varlığına rastlanan Rişvan Aşireti oymakları, tarihi süreçte batıya doğru yayılma göstererek XVII. yüzyıldan itibaren Maraş, Antep, Hatay ve Adana topraklarında yaylak-kışlak hayatı yaşamaya başlamışlardır. Bu tarihi süreçte aşiretin büyümesine paralel olarak oymak sayısında da çoğalma meydana gelmesi üzerine bir kısım oymaklar XVIII. yüzyıldan itibaren Batı Anadolu'ya göçmüşlerdir. Bir kısım Rişvan oymakları ise Adana bölgesinden Kuzeye

yönelerek Orta Anadolu'ya geçmişlerdir. Özellikle Konya, Ankara, Kırşehir ve Yozgat'ın muhtelif kaza ve köylerinde yaylak-kışlak hayatları sürdürmeye başlamışlardır.

Yukarıdaki kısa girişten anlaşıldığı üzere, Rişvan Aşireti hakkında mevcut zengin bir arşiv malzemesinin olması dolayısıyla söz konusu aşiretin tarihsel gelişiminin izlerini sürmek son derece mümkün görünmektedir. Son yıllarda aşiretler üzerine yapılan tartışmaların da ekseriyetle aşiretlerin ilk çıkış yerlerinin neresi olduğu, hâlen meskûn olarak buldukları mahallere ne zaman ve nereden geldikleri, mensup olunan oymağın hangi aşiretin kolları olduğu gibi hususlar üzerinde yoğunlaşması, bu çalışmada Osmanlı Devleti'nde; XIX. yüzyılda Konya çevresine göçmüş ve günümüze kadar varlığını devam ettiren Rişvan Aşiretine mensup oymakları bu bağlamında ele almayı gerekli kılmaktadır. Böylece, bu çalışmada Konya'daki Rişvan Aşireti hakkında Osmanlı Arşiv belgeleri ve Konya'da Rişvan Aşireti'nin yaşadığı yerlerde yapılan saha araştırması sırasında halktan elde edilen bilgiler temelinde, söz konusu aşiretin Konya bölgesine ne zaman geldiği, Konya'da Osmanlı döneminden günümüze hangi oymakların nerelerde bulunduğu ve bu oymaklarının yaylak-kışlak hayatları ile Konya'daki iskân süreçleri gibi hususlar üzerine tartışabilmek, bu makalenin sınırlarını çizmektedir denilebilir.

KONYA'DA RIŞVAN AŞİRETİ OYMAKLARI

XVI. yüzyılın başlarından itibaren arşiv defter ve belgelerinde kayıtlarına rastladığımız Rişvan Aşireti'nin on dört olan oymak sayısı XIX. yüzyılda kırk beşe ulaşmıştır. XIX. yüzyıldan günümüze kadar oymakların genişleyerek yeni kollara ayrılması ve zamanla bunlarında oymak hatta bazen aşiret olarak adlandırılmaları sonucunda oymak sayısının günümüzde bir hayli fazlaştığı söylenebilir. Oymakların sayısı arttıkça batıya doğru

¹ Bu konuda geniş bilgi için bk. Faruk Söylemez, Osmanlı Devletinde Aşiret Yönetimi-Rişvan Aşireti Örneği Kitabevi Yayınları, İstanbul 2007, s. XV-XVI.

bir yayılma gösteren aşiret güneyden Batı Anadolu'ya ve oradan Rumeli'ye yayılırken bir kısım oymaklar da orta Anadolu'ya yönelmiş ve orada yaylak-kışlak hayatı yaşamaya başlamışlardır. Konya çevresine göçen oymakların tamamı değil bir kısım halkı gelmiştir. Zira Konya'nın Kulu ve Cihanbeyli'de bulunan bir oymağın aynı dönemde Adıyaman, Antep veya Kilis'te de var olduğu görülmektedir.

Belikanlı Oymağı

Rışvan Aşireti'nin Rumyanlı koluna bağlı olan Belikanlı Oymağı XVIII. yüzyılda Adıyaman, Maraş, Nizip çevrelerinde konargöçer hayatı yaşarken² daha sonraki süreçte bir kısım haneleri Akdağ kazasında konargöçer hayatı yaşamaya başlamışlardır³. XIX. yüzyılın ilk yarısının sonlarına doğru (1840'lı yıllarda) Belikanlı Oymağı'nın bir kısmının Konya eyaleti sınırlarında konargöçer hayatı yaşadıkları anlaşılmaktadır⁴. Belikanlı Oymağı XIX. yüzyıldan günümüze kadar Konya'daki varlığını devam ettirerek bir kısım haneleri günümüzde Kulu ilçesine bağlı Büyükkışla köyünde hayatlarını sürdürmektedirler⁵.

Celikanlı Oymağı

Rışvan Aşireti'nin Celikanlı Oymağı XIX. yüzyılın ortalarında Konya'da konargöçer olarak bulunmaktaydı⁶. Ancak bir süre Konya çevresinde kaldıktan sonra Celikanlı Oymağı'nın diğer bir kısım Rışvan Oymakları gibi Konya'dan Haymana

taraflarına göçtükleri anlaşılmaktadır⁷. Bu nedenle 2015 yılında Konya'nın Kulu ve Cihanbeyli ilçeleri ile bu ilçelere bağlı köylerde yaptığımız saha araştırmasında Celikanlı Oymağı'na rastlanmamıştır.

Cudikanlı Oymağı

Rışvan Aşireti'nin Cudikanlı Oymağı, XVIII. yüzyılın ilk yarısında Adana'ya tabi Cerid Türkmenleri içerisinde bulunuyorlardı⁸. Yine aynı dönemde bir kısım oymak mensubunun Hısn-ı Mansur (Adıyaman) kazasında konargöçer olarak hayatlarını sürdürdükleri anlaşılmaktadır⁹. Yukarıda zikredilen mahallerin yanı sıra, Bozok ve Sivas eyaletlerinde buldukları ifade edilmektedir¹⁰. Cudikanlı Oymağı'nın bir bölümü 1847-1848 yıllarında Konya'nın Esbkeşan kazasına iskân edilmişlerdir¹¹. Cudikanlı Oymağı günümüzde Kulu ilçesinin Tuzyaka kasabasında meskündür. Tuzyaka'nın eski adı Cudikan idi. Zira oymak halkı buraya yerleşirken kendi oymaklarının adını buraya vermişlerdi. Cudikanlı Oymağı yıllar önce Adıyaman'dan göç ederek Osmaniye'nin Toprakkale köyüne gelmişlerdi. Koyunculukla uğraşan Cudikanlı Oymağı mensuplarının Toprakkale'nin sıcak ikliminin koyunculuk yapmaya uygun olmaması nedeniyle oradan göç ederek Konya'nın Kulu ilçesinin Tuzyaka köyüne göç etmişlerdi. Cudikanlı Oymağı'nın Konya'daki ilk yerleşme yerinin Kulu ilçesinin Bozan köyündeki Höyük mıntıkası olduğu ifade edilmiştir. Cudikanlı Oymağı'nın büyük bir kısmı Konya'nın Kulu ilçesine yerleşirken bir bölümü de Cihanbeyli ilçesine bağlı Günyüzü kö-

2 BOA, Maraş Ahkâm Defteri, No. 1, s. 77; Cevdet Türkay, Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu'nda Oymak Aşiret ve Cemaatler, Tercüman Kaynak Eserler Dizisi, İstanbul 1979, s. 240.

3 BOA, A.MKT.UM, Dosya: 206, Gömlek: 12.

4 BOA, İMV, No. 3088.

515.05.2015 tarihinde Kulu ilçesinin Büyükkışla köyünde 1933 doğumlu Mehmet Kılıç ile yapılan röportajda bu bilgiye ulaşılmıştır.

6 Abdullah Saydam, "Orta Anadolu'daki Aşiretlerin İskânı (1839-18539)", Prof. Dr. Bayram Kodaman'a Armağan, Samsun 1993, s. 247.

7 Halil İbrahim Uçak, Tarih İçinde Haymana, Haymanalılar Yardımlaşma ve Tanışma Derneği Yayınları, Ankara 1987, s. 155.

8 BOA, Maraş Ahkâm Defteri, No. 1, s. 77.

9 BOA, Maraş Ahkâm Defteri, No. 1, s. 295-296.

10 Türkay, Oymak Aşiret ve Cemaatler, s. 280.

11 BOA, İMV, No. 3088; Saydam, Aşiretlerin İskânı, s. 247.

yüne yerleşmiş¹² ve günümüze kadar buradaki varlığını sürdürmüşlerdir.

Hacebanlı (Hacevanlı) Oymağı

Konya'nın Kulu ve Cihanbeyli ilçelerinde varlığını günümüze kadar devam ettiren oymaklardan birisi de Hacebanlı oymağıdır. Rışvan Aşireti'ne tabi Hacebanlı Oymağı'nın, genellikle halk arasında "Hacevanlı" şeklinde de telaffuz edildiği görülmektedir. Söz konusu oymağın bir kısmı XVIII. yüzyılın ilk yarısında Hısn-ı Mansur kazasında meskûn idi¹³. Hacebanlı Oymağı XVIII. yüzyılda daha çok Malatya sancağı¹⁴ ve Orta Anadolu'da konargöçer olarak yaşamaktaydı¹⁵. Hacebanlı Oymağı'nın bir kısmı 1760'lı yıllarda Divriği kazası çevresinde bulunuyorlardı.¹⁶ XIX. yüzyılın ilk yarısında Bozok, Kırşehir, Ankara ve Haymana kazalarında kışlamakta idi. Hacebanlı Oymağı'nın bir bölümü günümüzde Konya'nın Kulu ilçesine bağlı Gökler köyünde meskûndurlar¹⁷.

Hacılar Oymağı

Rışvan Aşireti'nin XVI. yüzyıl cemaatleri arasında rastlanmamakla beraber, Hacılar Oymağı'nın XVI. yüzyıldan sonraki dönemlerdeki oymaklar içerisinde en eski cemaatlerinden olduğu tahmin edilmektedir. Osmanlı Devleti'nin muhtelif kaza ve sancaklarında gerek yerleşik olarak, gerekse konargöçer durumda hayatlarını sürdürdükleri anlaşılmaktadır. Ağırlıklı olarak Orta Anadolu'da olmak üzere; güneyde Anamur kazasından, kuzey-

12 Bu bilgiler 16.05.2015 yılında Kulu İlçesi Tuzyaka Beldesi'nde yaptığımız saha araştırması sırasında Hilmi Kan'ın anlattıklarına dayanmaktadır.

13 BOA, Maraş Ahkâm Defteri, No. 1, s. 295-296.

14 BOA, Maraş Ahkâm Defteri, No. 1, s. 77.

15 BOA, İMV, No. 407; Türkay, Oymak Aşiret ve Cemaatler, s. 388-389.

16 BOA, MD, No. 164, s. 325.

17 15.05.2015 tarihinde Kulu ilçesinin Büyükkışla köyünde 1933 doğumlu Mehmet Kılıç ile yapılan röportajda bu bilgiye ulaşılmıştır.

deki Sinop sancağına; doğuda Malatya'dan başlayarak, Kütahya ve İzmir'e; Rumeli'de Edirne¹⁸ ve Varna'ya¹⁹ kadar bir çok yerde bulunmaktaydılar.²⁰

Hacılar Oymağı'nın bir kısmının, XIX. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Ankara'ya tabi Haymana kazasında meskûn oldukları anlaşılmaktadır²¹. Hacılar Oymağı, Orta Anadolu'da; Kayseri çevresinde yaylak-kışlak hayatı yaşadığı, nihayet bugünkü Hacılar köyüne yerleşerek, buraya adını verdiği anlaşılmaktadır²².

Rışvan Aşireti'nden Konya'nın Esbkeşan (Cihanbeyli) kazasına 1847 yılında Hacılar Oymağı'na mensup 125 hane diğer oymaklarla karışık olarak iskân edilmişlerdir²³. Hacılar Oymağı'nın 1847-1848 yıllarında Konya'nın Esbkeşan kazasında kışladıkları²⁴ ancak 1861 yılında Konya sancağına tabi Esbkeşan kazasında bulunan Hacılar Oymağı'nın Ankara sancağına nakledilerek orada yerleştirildiği anlaşılmaktadır²⁵.

Halikanlı Oymağı

Rışvan Aşireti'nin Halikanlı Oymağı XIX. yüzyılda Konya eyaleti ile Sivas arasındaki bölgede yaylak-kışlak hayatı sürdürmekteydi²⁶. Hali-

18 M. Tayyib Gökbilgin, Rumeli'de Yürükler, Tatarlar ve Evlad-ı Fatihân, İstanbul 1957, s. 120; Faruk Söylemez, "Rışvan Aşireti'nin Cemaat, Şahıs ve Yer adları Üzerine Bir Değerlendirme", Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı: 12 (Bahar 2002), Kayseri 2002, s. 45.

19 Gökbilgin, Rumeli'de Yürükler, s. 154.

20 Türkay, Oymak Aşiret ve Cemaatler, s. 394-395;

21 BOA, A.MKT.UM, Dosya: 330, Gömlek: 50.

22 Mübahat S. Kütükoğlu, "XVI. Yüzyıl İzmir Kazası'nda Cemaat Adı Taşıyan Köyler", V. Milletlerarası Türkiye Sosyal ve İktisat Tarihi Kongresi Tebliğler (İstanbul 21-25 Ağustos 1989), Ankara 1990, s. 500; Emir Kalkan, "Kayseri'de Yerleşen Türk Topulukları", Türk Dünyası Araştırmaları, Sayı: 17 (Nisan 1982), İstanbul 1982, s. 89.

23 BOA, İMV, No. 3088.

24 BOA, İMV, No. 3088.

25 BOA, A. MKT. MVL., Dosya: 142, Gömlek: 31.

26 BOA, İMV, No. 3088.

kanlı Oymağı'nın bir kısmı Ankara'ya tabi Haymana kazasında bulunuyordu²⁷. Bunun dışında Anadolu'nun muhtelif yerlerinde de yaşadıkları anlaşılmaktadır²⁸. Bugün Malatya'da Halikanlı Oymağı mensupları yerleşik olarak bulunmaktadır. Günümüzde Malatya'nın dışında Halikanlı Oymağı yoğun olarak Konya'da bulunmaktadır. Halikanlı Oymağı mensupları özellikle Konya'nın Kulu ilçesine bağlı Karacadağ köyünde; Cihanbeyli ilçesinin Sağlık köyünde yaklaşık 200 hane, Gölyazı (Dondurma) köyünde; Günyüzü köyünde Cüdikanlı Oymağı ile birlikte, Taşpınar köyünde Belikanlı Oymağı ile birlikte, Oğuzeli köyünde bilhassa Tömek mahallesi ve yaylası olarak zikredilen mıntıkada ve Yapalı (Kamber) köyünde bulunmaktadır²⁹.

Rişvan Aşireti ahalisinden kimisinin koyunculuk yaparak, bazı oymaklarının koyunculüğün yanı sıra madenlere kömür taşıma, devlete şahin yetiştirme ve askerın ok ihtiyacını karşılama gibi faaliyetlerle bir şekilde Osmanlı Devleti'nin ekonomisine katkıda buldukları anlaşılmaktadır. Bütün bunlara ilave olarak, Rişvan Aşireti mensuplarının ticaretle de uğraştıkları görülmektedir. Buldukları bölgeye göre muhtelif ticari faaliyette bulunan Aşiret mensuplarının Konya'da bulunanların tuz ticareti anlaşılmaktadır. Bu nedenle çok sayıda deve besledikleri görülmektedir³⁰. Meselâ, Rişvan Aşireti'nden Savranbaşı Osman b. Mustafa 15 nefer hizmetkârıyla Afyonkarahisar yöresinde 70 deve yükü tuz satmış ve Karahisar (Afyonkarahisar)'a gelerek burada bir gün kaldıktan sonra Aydın tarafına hareket ettiği arşiv belgesinde ifade

27 Halil İbrahim Uçak, Tarih İçinde Haymana, Ankara 1987, s. 155.

28 Türkay, Oymak Aşiret ve Cemaatler, s. 401.

29 Bu bilgiler 16.05.2015 yılında Cihanbeyli'de yaptığımız saha araştırması sırasında 1950 Sağlık köyü doğumlu Hasan Çetinkaya'nın anlattıklarına dayanmaktadır.

30 Rişvan Aşireti'nin sahip olduğu develer hakkında bir fikir vermesi bakımından bk. Söylemez, Aşiret Yönetimi, s.97-100.

edilmektedir³¹. Arşiv belgelerindeki kayıtların günümüzde Konya'nın Tuz Gölü'ne yakın köylerinde yaşayan Rişvan mensuplarının anlattıkları ile örtüşmektedir. Örneğin Cihanbeyli ilçesinin Gölyazı köyünde meskûn Rişvan Halikanlı Oymağı halkından Mehmet Olcay (Koyuncu)'ın dedesi 1880 doğumlu Yusuf Koyuncu'nun XX. Yüzyılın başlarında develerle tuz ticareti ve taşımacılığı yaptığını; Tuz Gölü'nden aldığı tuzu Aydın, Denizli ve İzmir taraflarına develerle naklederek sattığını ifade etmiştir³². Yine Gölyazı köyünden Bilal Çolak deve kervanı ile Ankara, Beypazarı, Haymana, ve Polatlı taraflarına tuz nakliyatı yaptığını, Halikanlı Oymağı mensuplarının koyunculüğün yanı sıra develerle taşımacılık da yaptıklarını ifade etmiştir³³. Halikanlı Oymağı halkından Hacı Apaydın Aydın, Söke, Denizli ve Çukurova taraflarına tuz nakliyatı yaptığını; Batı Anadolu'ya deve kervanıyla yaptıkları yolculuğun kırk beş ile yetmiş gün arasında değiştiğini, genellikle tuzu kuru incir, kuru üzüm ve pirinç ile takas ettiklerini ifade etmiştir³⁴.

Okçuyanlı Oymağı

Rişvan Aşireti'nden olan Okçuyanlı Oymağı'nın bir kısmı 1840'lı yıllarda Konya eyaleti sınırları dâhilinde bulunuyordu³⁵. Konya'nın yanı sıra söz konusu oymağın bir bölümü aynı tarihlerde Kırşehir ve Yozgat arasındaki bölgede yaylak-kışlak hayatı yaşarken³⁶ oymağın bir kısmının Hısn-ı Mansur ve Malatya sancağında bulunduğu görül-

31 BOA, Kamil Kepeci, Tahvil Kalemi, No. 843, v. 4a.

32 Bu bilgiler Gölyazı köyü Birim Müdürü ve Halikanlı Oymağı'ndan Mehmet Olcay (Koyuncu) ile 16.05.2015 tarihinde yapılan görüşmede kaydedilmiştir.

33 Bu bilgiler Gölyazı köyünde 16.05.2015 tarihinde 1926 doğumlu Bilal Çelik ile yapılan görüşmede kaydedilmiştir.

34 Gölyazı köyünde 16.05.2015 tarihinde Hacı Apaydın ile yapılan görüşmede kaydedilmiştir.

35 BOA, İMV, No. 3088.

36 BOA, İMV, No. 407.

mektedir³⁷. Okçuyanlı Oymağı'nın bir bölümü ise 1844'te aşiretlerinden ayrılarak Trablusşam eyaleti ile Antakya havalisine gidip yerleşmişlerdir³⁸. XIX. yüzyılın ortalarında Konya'da bulunan Okçuyanlı Oymağı'nın Kırşehir ve Yozgat'a göçtüğü ve oralarda konargöçer hayatı yaşadığı anlaşılmaktadır. Günümüzde Kırşehir'in Çiçekdağı ilçesinin Acı, Alan, Avanoğlu ve Konurkale köyleri ile Yozgat'ın Yerköy ilçesinin merkezi ile Kocaoğlu, Hacı çeşmesi ve Belkavak köylerinde bulunmaktadır. Söz konusu köylerde bulunan Okçuyanlı Oymağı mensuplarından bir kısmı halen koyunculuk yapmaktadır³⁹.

Ömeranlı Oymağı

Rişvan Aşireti'ne mensup olup Konya'da bulunan oymaklardan birisi de Ömeranlı Oymağı'dır. Söz konusu oymak XVI. yüzyılda Hacı Ömerli Cemaati olarak tahrir kayıtlarında yer almış ve bu oymağın diğer adının "Kaytanlı" olduğu belirtilmiştir⁴⁰. Ancak XVI. yüzyıldan sonraki belgelerde Hacı Ömerli adı "Ömeranlı" şeklinde bir değişime uğradığı anlaşılmaktadır. Bu cemaatin 1519, 1524 ve 1536 tahrirlerinde Hacı Ömerli imlâsıyla yazılmış olduğu, sonraki devirlerde bu adın değişikliğe uğrayarak "Ömerler" anlamına gelen "Ömeranlı" cemaati olarak belgelere geçmiş olduğu tahmin edilmektedir⁴¹.

Ömeranlı Oymağı'nın da diğer birçok Rişvan oymağı gibi XVI. yüzyılda Malatya sancağında konargöçer hayatı yaşadığı, sonraki yüzyıllarda Anadolu'nun değişik bölgelerine dağıldığı ve bu arada XIX. yüzyılın başlarından itibaren Konya

bölgesine geldikleri düşünülmektedir. Zira hem arşiv belgelerindeki kayıtlar hem de yapılan saha araştırmalarında elde edilen veriler bu durumu doğrulamaktadır. XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde Konya çevresine gelen Ömeranlı Oymağı'nın diğer bir kısım Rişvan oymakları ile birtakım eşkıyalık hareketlerinde bulunmaları üzerine zorunlu iskâna tabi tutuldukları anlaşılmaktadır. Bu cümleden olarak XIX. yüzyılın ortalarına gelindiğinde Konya'da konargöçer olarak hayatlarını sürdüren Rişvan Aşireti'nin Celikanlı Oymağı'ndan 100 hane, Şefikanlı Oymağı'ndan 33 hane, Ömeranlı Oymağı'ndan 30 hane, Belikanlı Oymağı'ndan 25 hane ve Mülûkanlı Oymağı'ndan 10 hane iskân edildiler⁴². Yine Rişvan Aşireti oymaklarından Konya'nın Esbkeşan kazasına 1848 yılında iskân ettirilmesi düşünülen Celikanlı, Şefikanlı, Ömeranlı, Belikanlı ve Mülûkanlı oymaklarına ait toplam 232 hane nüfus mevcuttu⁴³.

XIX. yüzyılın ortalarında Konya'da bulunan Ömeranlı Oymağı'nın bölgede önemli bir güce sahip olduğu Konya Müşiri Hacı Ali Paşanın sadarete gönderdiği 7 Ocak 1849 (12 Safer 1265) tarihli yazısından anlaşılmaktadır⁴⁴.

Söz konusu yazıda Rişvan, Türkanlı ve Şehbezenli aşiretlerinden bir takım şahısların eşkıyalık yaptıkları; Aksaray köylülerinin hayvanlarını gasp ettikleri, Kozlu köyü muhtarının oğlunun ve yedi sekiz koyun tüccarının önlerine çıkararak üzerlerinde mevcut olan para ve eşyalarını alıp, muhtarın oğlunu da öldüresiye dövdüklerini, Konya Meclisi'ne gelen birkaç ihtiyarın ifadeleri ve Aksaray Meclisi'nden kendisine gönderilen bir yazıdan anlaşıldığını ifade etmiştir⁴⁵. Gasp edilen malların eşkıyadan geri alınması ve eşkıyanın bu tür taş-

37 Türkay, Oymak Aşiret ve Cemaatler, s. 611.

38 BOA, Maraş Ahkâm Defteri, No. 1, s. 77.

39 Bu bilgiler 20.01.2014'te Çiçekdağı İlçesi ve köylerinde yaptığımız saha araştırması sırasında Çiçekdağı İlçesine bağlı Acı köyü Muhtarı Mustafa Kurt'tan alınmıştır.

40 BOA, TD, No. 181, s. 208.

41 Söylemez, Aşiret Yönetimi, s. 20.

42 Saydam, Aşiretlerin İskânı, s. 247.

43 BOA, İMV, No. 3088.

44 BOA, İMV, No. 110.

45 BOA, İMV, No. 110.

kınlıklarının önlenmesi talep ediliyordu. Durum Meclis-i Vâlâ'da görüşülmüş ve Konya Muşiri Hacı Ali Paşa'nın dairesi sergerdelerinden Hurşid Ağa 60 kadar süvari ile gasp edilen malları tahsil etmek üzere görevlendirilmiştir. Hurşid Ağa, Kulu köyünde Derbent Ağası ve Türkanlı Aşireti beyi ile yaptığı görüşmede söz konusu eşkıyanın Rışvan Aşireti'ne mensup olduğu anlaşıldı. Rışvan Aşireti'nden birkaç muhtar aracılığıyla eşkıyadan gasp edilen eşya talep edildiğinde, söz konusu şahıslar eşyanın iadesini ret ederek askerlerle çatışmaya girdiler. Çatışmada bir asker yaralandı, eşkıyadan biri de öldürüldü. Askerle daha fazla çatışmayı göze alamayan eşkıya Rışvan Aşireti'nin Ömeranlı Oymağı'na sığınarak izini kaybettirdi. Ömeranlı Oymağı'nın kendisine sığınan bu şahıslara sahip çıkması üzerine eşkıya takibinden vazgeçildi. Zira Ömeranlı Oymağı içerisinde bulunan eşkıyanın üzerine gidilmesi durumunda, bütün oymağın çatışmaya katılacağı muhtemel olduğundan son derece vahim sonuçlara yol açabilirdi. Konunun hassasiyeti Konya müşirine bildirildiğinde, her ne kadar o anda eşkıyanın hakkından gelinmek mümkün ise de bunun pek uygun olmayacağı, bu sebeple askerlerin geri çekilmesi ve münasip zaman ve zeminin beklenmesinin gerektiği askere bildirilmesi üzerine eşkıya takibinden vazgeçildi⁴⁶.

Ömeranlı Oymağı günümüzde Konya'nın Kulu ilçesine bağlı Ömeranlı (Tavşançalı), Beşkardeş, Tavlıören ve Atlar köyünde meskûndur. Konya'daki Ömeranlı Oymağı'nın ilk yerleştiği yerin Atlar köyü olduğu ifade edilmektedir⁴⁷.

Mülûkanlı Oymağı

Rışvan Aşireti'nin Celikanlı, Şefikanlı, Ömeranlı, Belikanlı ve Mülûkanlı oymakları ait toplam 232 hane 1848 yılında Konya Esbkeşan kazasına

46 Söylemez, Aşiret Yönetimi, s. 63-64.

4715.05.2015 tarihinde Kulu ilçesinin Büyükkışla köyünde 1933 doğumlu Mehmet Kılıç ile yapılan röportajda bu bilgiye ulaşılmıştır.

iskân ettirilmesi düşünülüyordu⁴⁸. Yine aynı yıllarda Rışvan Aşireti'ne tabi Mülûkanlı Oymağı'nın Bozok sancağı köyleri ile Mamalı ve Süleymanlı kazalarına ikişer-üçer hane şeklinde parçalanarak iskân edildikleri görülmektedir⁴⁹. Celikanlı ve Mülûkanlı gibi bir kısım Rışvan oymaklarının XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde Konya bölgesine geldikleri ancak buralarda fazla bir zaman kalmayarak Celikanlı Oymağı'nın Haymana taraflarına Mülûkanlı Oymağı'nın ise daha çok Yozgat bölgesine gittiği anlaşılmaktadır. Gerek arşiv belgelerinden gerekse 2014 yılında Yozgat'ın kaza ve köylerinde yaptığımız saha araştırmalarında ulaştığımız bilgiler bunu doğrulamaktadır. Günümüzde Yozgat'ın Yerköy ilçesi ve Buruncuk, Arifioğlu ve Sekili köylerinde yoğun olarak Mülûkanlı Oymağı yaşamaktadır⁵⁰.

Nasırlı Oymağı

Rışvan Aşireti'nden Nasırlı Oymağı'nın 1847-1848 yıllarında Konya'nın Esbkeşan (Cihanbeyli) kazasında kışladıkları anlaşılmaktadır⁵¹.

Nasırlı Oymağı günümüzde Konya'nın Kulu İlçesine bağlı Şerefli köyü⁵² ile Cihanbeyli ilçesine bağlı Yeniceoba beldesi ve Kuşça köyünde⁵³ meskûndur.

Şefikanlı Oymağı

Rışvan Aşireti'nden Şefikanlı Oymağı'nın XIX. yüzyılın ortalarında Konya'nın Esbkeşan (Ci-

48 BOA, İMV, nr. 3088.

49 Saydam, Aşiretlerin İskânı, s. 246.

50 Bu bilgiler Yozgat'ın Yerköy İlçesine bağlı Buruncuk köyü 1924 doğumlu ve Rışvan Aşireti'nin Mülûkanlı Oymağı'ndan Hasan Arık'ın anlattıklarına dayanmaktadır.

51 BOA, İMV, No. 3088.

52 Bu bilgiler 16.05.2015 yılında Kulu ilçesi Tuzyaka Beldesi'nde yaptığımız saha araştırması sırasında Hilmi Kan'ın anlattıklarına dayanmaktadır.

53 Bu bilgiler 16.05.2015 yılında Cihanbeyli'de yaptığımız saha araştırması sırasında 1950 Sağlık köyü doğumlu Hasan Çetinkaya'nın anlattıklarına dayanmaktadır.

hanbeyli) kazasında kışladıkları anlaşılmaktadır⁵⁴. Bu cümleden olarak Şefikanlı Oymağı'ndan 110 hane 1847 yılında Konya çevresine iskân edilmiş 1848 yılında ise aynı oymaktan 33 hane Konya'nın Esbkeşan (Cihanbeyli) kazasına yerleştirilmiştir⁵⁵.

Şefikanlı Oymağı günümüzde Konya'nın Kulu ilçesine bağlı Zincirlikuyu, Celep ve Güzel-yayla köylerinde; Cihanbeyli ilçesinin Bulduk köyünde meskûndur.

RİŞVAN AŞİRETİ'NİN KONYA'DA İSKÂNİ

İskân Sebepleri

Osmanlı Devleti'nin konargöçer aşiretleri iskân tabii tutmasının; yerleşik halka zarar vermele-ri, çeşitli nedenlerle harap olmuş ve ahalisi dağılmış boş alanları imar etmek ve ziraata açmak, bir takım eşkıya gruplarına katılan aşiret eşkıyasına karşı yerleşiklerin ekili topraklarını ve hayvanlarını korumak, konargöçer aşiretlerin yerleştirildikleri alanların darlığı sebebiyle bir kısmının buradan kaldırılarak başka topraklara iskân edilmeleri⁵⁶ gibi birçok nedeni bulunmaktadır. Bütün bu nedenler üzerinde durmak bu çalışmanın sınırlarını aşacağından, burada sadece Konya'da yapılan iskanların sebepleri örneklerle ortaya konmaya çalışılacaktır.

Rişvan Aşireti de diğer Türkmen aşiretleri gibi yaylak-kışlak hayatı yaşıyordu. Bahar geldiğinde yaylağa giderken yol güzergâhında bulunan köylerin ekinlerine ister istemez zarar veriyordu. Koyun sürülerinin kalabalık oluşu ve geçiş yollarının darlığı gibi nedenlerden ötürü halkın ekinlerine istemeyerek de olsa zararları dokunmakta ve bu da konargöçerlerle yerleşik halk arasında çatışmalara sebebiyet vermekteydi. Devletin iç huzurunu bo-

zan bu hâdiseler karşısında yöneticiler çareyi konargöçerleri iskân etmede buluyordu.

Konya, Ankara ve Bozok taraflarında kışlayıp yaz mevsiminde buralara uzak bir mesafede bulunan Uzunyayla'ya gitmekte olan Rişvan ve Afşar aşiretleri halkın ekinlerine zarar veriyorlardı. Bu nedenle Ankara valisi Vecihi Mehmet Paşa 15 Temmuz 1849 (24 Şaban 1265) tarihinde saltanata yazdığı bir yazıda; ziraatla uğraşan halkın rahat ve huzurunun sağlanması için mezkûr aşiretlerin bir an önce iskân edilmelerinin gerekli olduğunu ifade ediyordu⁵⁷.

Sivas valisi Seyyid İbrahim Bey'in saltanata sunduğu bir arzda, Rişvan Aşireti'nin Baharda Sivas'a on iki saat mesafede bulunan Uzunyayla'ya çıktıklarını ve Güz mevsiminde de kışlakları olan Konya taraflarındaki Paşadağı'na gidip kışladıklarını, aşiretin yaylak-kışlak arasında gidiş-gelişleri esnasında Sivas'ın köylülerine zarar verdiklerini, bu nedenle söz konusu aşiretlerin iskân edilmeleri gerektiğini belirtmiştir⁵⁸.

İskân Süreci

XVI. yüzyılın başlarında Malatya sancağında konargöçer hayatı yaşayan Rişvan aşireti oymaklarının zamanla aşiret nüfusunsun artmasına paralel olarak koyun sayılarının da artması neticesinde hem kışladıkları Kâhta'ya sığmaz olmuşlar hem de yayladıkları Malatya'nın Beydağlarının güney kısmındaki yaylalar dar gelmeye başlamıştı. Bu nedenle XVII. yüzyıldan itibaren Besni'ye doğru yayılma gösteren aşiret oymaklarından bir kısmı belli bir süre sonra Maraş'a doğru ilerlemeye başladılar. Yaklaşık iki yüz yıl boyunca Maraş, Antep, Urfa ve Hatay çevresindeki ovalarda kışlayıp Uzunyayla'da yaylayan Rişvan Aşireti'nin bir kısım oymakları XVIII. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Adana'ya doğru göçerek belli bir süre Toprakkale çevresinde kaldıktan sonra bir kısmı Batı Anadolu'ya doğru gö-

54 BOA, İMV, No. 3088.

55 Söylemez, Aşiret Yönetimi, s. 163-164.

56 Cengiz Orhonlu, Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskânı, Eren Yayınları, Yayınları, İstanbul 1987, s. 39-52; Söylemez, Aşiret Yönetimi, s. 163-172.

57 BOA, İMV, No. 3616.

58 BOA, HH, No. 22289-E.

çerken XIX. yüzyılın başlarından itibaren bir kısım aşiret mensupları da muhtemelen iklim şartlarının koyunculığa elverişli olmamasından dolayı Konya taraflarına göç etmişlerdir. Rışvan Aşireti'nin Konya çevresine gelişi ve dolayısıyla Orta Anadolu'ya yerleşmesi bu aşamalardan geçerek tamamlanmıştır. Arşiv belgelerindeki kayıtlar Rışvan Aşireti'nin Konya ve çevresindeki varlığını XIX. yüzyılda olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra 2014 yılında Rışvan Aşireti mensuplarının yaşamakta olduğu Konya'nın Kulu ve Cihanbeyli ilçelerinde ve bağlı köylerde yaptığımız saha araştırmalarında halkın bu konuda anlattıkları da arşiv belgelerini doğrulamaktadır. Rışvan Aşireti'nin Konya bölgesine yerleşmeleri zorunlu bir iskân sonucu değil kendilerinin ihtiyaç duydukları iklim şartları ve otlakların elverişli olmasındandır. Ancak XIX. yüzyıl boyunca koyunculukla uğraşan bu konargöçer zümrenin başta yerleşiklerin ekili alanlarına verdikleri zararlar ve diğer birtakım nedenlerden dolayı valiler tarafından iskâna tabi tutuldukları görülmektedir. Özellikle Konya'nın Kulu ve Esbkeşan (Cihanbeyli) kazasının köylerine yoğun olarak Rışvan halkın çeşitli dönemlerde ve muhtelif sayılarda yerleştirildikleri anlaşılmaktadır. Bu cümleden olarak, Rışvan konargöçerlerine ait bir kısım haneler 1842 yılında Konya eyaleti topraklarında iskân edildiler⁵⁹.

Konya valisi Sirozlu İbrahim Paşa, bu görevine geldiği 1843 yılında, Rışvan Aşireti'ne mensup 1600 haneyi Esbkeşan kazası başta olmak üzere Konya'nın diğer uygun yerlerine iskân etmişti. Ancak iskân sonrasında devlet tarafından gerekli kontrol ve yoklamalar yapılmaması nedeniyle kısa bir süre sonra aşiret mensupları fırsat buldukça iskân edildikleri mahalleri terk ederek Sivas taraflarına kaçıyorlardı. Konya çevresinde iskân edilen Rışvan Aşireti mensuplarından 1848 yılında 1600 haneden sadece 200 hane kalmıştı⁶⁰.

59 BOA, CZ, No. 2946.

60 Saydam, Aşiretlerin İskânı, s. 46; Faruk Söylemez, Aşiret Yö-

Konya ve çevresinde yaylak-kışlak hayatı yaşayan Rışvan oymakları XIX. yüzyılın ortalarına doğru peyderpey iskân ediliyordu. Bu cümleden olarak Rışvan Aşireti'nden Konya'nın Esbkeşan kazasına 1847 senesinde Nasırlı ve Hacılar oymaklarına mensup 125 hane, Şefikanlı Oymağından 110 hane ve Cudikânlı Oymağına mensup 50 hane olmak üzere toplam 285 hane yerleştirilmeleri düşünülmüştü⁶¹. Yine Rışvan Aşireti oymaklarından Celikanlı, Şefikanlı, Ömeranlı, Belikanlı ve Mülûkanlı oymaklarına ait toplam 232 hane nüfus 1848 yılına ait Konya Esbkeşan kazasına iskân ettirilmesi düşünülmüştü⁶².

Konya yöresinde bulunan Rışvan Aşireti'ne mensup oymaklardan bir kısmı yukarıda ifade edildiği gibi 1842 ve 1843 yıllarında iskân edilmişti. Ancak çeşitli sebeplerden dolayı iskândan kaçmışlardı. 1846-1847 yıllarında tekrar iskân mahallerine döndürülen söz konusu aşiretin Nasırlı Oymağı'ndan 125 hane, Şefikânlı Oymağı'ndan 110 hane, Cudikânlı Oymağı'na ait 50 hane; 1847-1848 yıllarında ise, Celikanlı Oymağı'ndan 100 hane, Şefikanlı Oymağı'ndan 33 hane, Ömeranlı Oymağı'ndan 30 hane, Belikanlı Oymağı'ndan 25 hane ve Mülûkanlı Oymağı'ndan 10 hane iskân edildiler⁶³. Bu bağlamda Ankara valisi Vecihi Mehmet Paşa'nın saltanat merkezine gönderdiği 24 Şaban 1265/15 Temmuz 1849 tarihli bir arizasından anlaşıldığına göre, Rışvan Aşireti'nin Konya Ovası'nda 1000 hane bulunmaktaydı⁶⁴. XIX. yüzyılın ikinci yarısının sonlarına yaklaştıkça Rışvan Aşireti'nin Konya bölgesindeki yerleşmesinin ve dolayısıyla

netimi, s. 170.

61 BOA, İMV, No. 3088.

62 BOA, İMV, No. 3088.

63 Saydam, Aşiretlerin İskânı, s. 247.

64 BOA, İMV, No. 3616; Suat Dede, "From Nomadism To Sedentary Life In Central Anatolia: The Case of Risvan Tribe (1830-1932)", Master Thesis, Department Of History, Ihsan Doğramacı Bilkent University, Ankara 2011, s. 65.

nüfusunun attığı görülmektedir. Osmanlı Devleti tarafından yaptırılan 1880 (Rumî 1295) yılındaki nüfus sayımı kayıtlarına göre Rışvan Aşireti'nin sadece Konya vilâyeti Esbkeşan kazasında 1200 hane ve bu hanelere ait 4700 nüfusunun olduğu tespit edilmiştir⁶⁵.

İskân Metodu

Osmanlı Devleti, aşiretleri iskân ettirirken genellikle aşiretlerin boy beyleri ile anlaşarak, onları iskâna ikna etmek suretiyle herhangi bir çatışmaya gidilmeden işin suhuletle halledilmesi yoluna başvurmuşlardır. Bu bağlamda arazi, öküz ve tohum verme vaadinde bulunmak suretiyle onları iskâna tabi tuttuğu görülmektedir. Devletin genel politikası kimseyi incitmeden hem yerleşik halkı aşiretlerin ve hayvanlarının zararlarından korumak, hem de aşiretleri bir nizam altına almak gayesiyle iskânı gerçekleştirmektir. Rışvan Aşireti'nin mensuplarının büyük çoğunluğunun kendi istekleri ile iskâna tabi oldukları anlaşılmaktadır. Meselâ, Ankara valisi Vecihi Mehmet Paşa 15 Temmuz 1849 (24 Şaban 1265) tarihli bir arızasında şu görüşlere yer vermiştir: Rışvan ve saire aşiretlerin iskânlarının anlatıldığı gibi çok zor olmadığı, bunların içerisinde her ne kadar birtakım edepsiz kişiler mevcut iseler de, içlerinde dürüst, namuslu ve iskânı kendi rızalarıyla isteyenler çoğunluktadır. Bunlardan Rışvan Aşireti'nden 150 hane Ankara'nın Budaközeri kazasında, 500 hane kadar Kırşehir sancağına bağlı Çiçekdağı'nda, 150 hane Aksaray sancağına tabi Kağamhisar kazasında 150 hane kadar Bozok sancağına bağlı Sorgun kazasında, 1000 hane kadar Konya Ovası'nda kışlamakta oldukları, bunların çoğunun kendi istekleriyle iskâna tabi olacaklarını ve ehli namus oldukları ifade edilmiştir⁶⁶.

Konya'ya bağlı Paşadağı'nda kışlayan, yaz aylarında ise Sivas'a bağlı Uzunyayla'da yay-

layan Rışvan Aşireti'nin iskânı ile ilgili olarak Sivas valisi Seyyid İbrahim Bey bir iskân planı sunmuştur. Buna göre söz konusu aşiretin kışın kışlaklarında sabit duracağından Sivas tarafından kendi kuvvetleri, Kayseri, Bozok ve Ankara mu-tasarrıfları ise kendi sorumluluk alanlarından aşireti sıkıştırarak, aşiretin sahip olduğu deve, koyun ve çadırlara devlet adına el konulacak kendilerinde kalan karasığır gibi hayvanlarına vesaire mallarına dokunulmayacaktı. Bu durumda ellerinde koyun ve develeri ile barınacak çadırları olmayan aşiret mensupları, Sivas eyaletine tabi kaza ve köylere iskân edilerek, kendilerinde bırakılan sığırlarla devlet tarafından temin edilecek çift-çubuk araçlarıyla ziraatla meşgul olmak zorunda kalarak, yerleşik hayatı benimseyecekleri ifade ediliyordu⁶⁷.

Orta Anadolu'da bulunan Rışvan Aşireti'nden 1000 kadar hanenin Konya valisi tarafından 1849 yılında iskân edilmeleri konusunda Ankara valisi Vecihî Mehmet Paşa 15 Temmuz 1849 (24 Şaban 1265) tarihli bir yazı ile saltanata bildirilmişti.⁶⁸ Buna göre Rışvan Aşireti'nin Konya'da bulunan 1000 hanesinden Konya ile Ankara arasındaki Paşadağı'nda konargöçer durumda olan 600 hanesi Ankara'nın Haymanateyn ve Tabanlı kazalarına iskân edildiler. Geriye kalan 400 hanenin ise Konya'ya tabi kazaların köylerine üçer beşer hane şeklinde iskân edilmeleri uygun görüldü⁶⁹.

Konya'nın Esbkeşan kazasında 1848 yılına kadar kışlayan Rışvan Aşireti'nden Şefikanlı, Cudikanlı, Nasırlı ve Hacılar oymağı⁷⁰ halkının bir kısmının 1861 yılında buradan Ankara sancağına nakledilerek orada iskân edildiği anlaşılmaktadır⁷¹.

67 BOA, HH, No. 22289-E; Söylemez, Aşiret Yönetimi, s. 180.

68 BOA, İMV, No. 3616.

69 BOA, İMV, No. 3812.

70 BOA, İMV, No. 3088.

71 BOA, A. MKT. MVL., Dosya: 142, Gömlek: 31.

65 BOA, İMV, No. 3616.

66 BOA, İMV, No. 3616; Söylemez, Aşiret Yönetimi, s. 176.

Orta Anadolu'da bulunan Rışvan Aşireti XIX. yüzyılın ortalarında Konya, Ankara ve Bozok (Yozgat) sancaklarının kaza ve köylerinde kışlamakta ve yazın kışlaklarına gayet uzak bir mesafede bulunan Uzunyayla'ya gidip yaylamak-taydılar⁷². Bunlardan Konya Ovası'nda kışlayan 1000 kadar hane Uzunyayla'ya gitmekten vazgeçerek Üçkapılı⁷³ Yaylası'na gitmeyi tercih etmişlerdir⁷⁴.

İskân Sırasında Aşirete Yüklenen Kanun Dışı Mükellefiyetler

Konargöçer aşiretlerin iskânı sırasında hem aşiret halkı için hem de devlet açısından bir çok güçlükler ortaya çıkmıştır. Konargöçer aşiretlerin yüzyıllarca alışkın oldukları hayat tarzından vazgeçip yeni bir duruma alışmaları çok ağır olmuştur. Buna ilaveten mahalli yöneticilerin ve iskânda görevli memurların hukuk dışı uygulamaları da aşiretlerin iskândan kaçmalarına neden olmuştur. Konya havalisinde meskûn bulunan Rışvan Aşireti'nden bir kısım oymakların Sivas'a nakledilerek iskânları kararlaştırılmıştı. Söz konusu oymakların nakillerinden önce üzerlerinde kalan emval-i mirîye tahsili ve iskân meselelerini görüşmek üzere 1848 yılında Mustafa Ağa ve Rışvan beylerinden Ali Bey görevlendirildiler. Bu memurlar Konya'daki Rışvan hanelerinden bedava yem ve yiyecek aldıkları gibi, Bozok sancağına tabi Çiçekdağı kazasında kışlayan aşiret haneleri üzerine süvariler gönderiyorlardı. Buralarda bulunan Rışvan'nın Hacı Bereketli ve Cudikanlı cemaatlerine gece bas-

72 BOA, İMV, No. 3616; Dede, From Nomadism, s. 47.

73 Üçkapılı Yaylası, Aladağ'ın en ünlü ve en büyük yaylası olup, etrafı dağlarla çevrilidir. Bu yaylaya girmek için üç geçit vardır. Bunlar: Akdağ, Demirkazık ve Kartalkaya geçitleridir. Halk arasında bu geçitlere, Maden Geçidi, Niğde Geçidi ve Kayseri Geçidi denir. Bu üç geçitten başka geçecek yeri olmadığı için bu yaylaya Üçkapılı denmiştir. Bk. Ali Rıza Yalman (Yalgın), Cenupta Türkmen Oymakları (Haz. Sabahat Emir), C. II, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1993, s. 19-20.

74 BOA, İMV, No. 3616.

kınlar düzenleyerek, iki üç kişiyi yaralayıp, bir kısım hayvanlarını telef ettiler. Nasırlı Oymağı'ndan de birkaç şahsın mal ve eşyalarını yağmalayıp, ellerine geçirdikleri adamları hapsederek, ellerindeki paraları gasp ediyorlardı.⁷⁵

Konya ve Paşadağı'ndaki Rışvan Aşireti'nin iskânlarını gerçekleştirmek için görevlendirilen Halim Bey ile Cihanbeyli Aşireti müdürü Alişan Beyin, Rışvan Aşireti'den haksız yere para almaları iskân memurlarının aşiretlere yönelik hukuksuz uygulamalara ilginç bir örnek teşkil eder. İskân memuru Halim Bey, Cihanbeyli Aşireti müdürü Alişan Bey ve Alişan Beyin akrabalarından Türkanlı Aşireti müdürü Ahmet Efendi ile Cemil Osman ve Kubadoğlu Mustafa'nın Rışvan Aşireti halkına yaptıkları haksızlıkların hükümet merkezine intikal etmesi üzerine merkezden gönderilen özel bir görevli tarafından yapılan tahkikat sonucunda söz konusu memurların suçlarının sabit olması üzerine, Halim Beyle Alişan Beyin rütbeleri kaldırılarak tenzil-i rütbe edildikleri gibi, daha önce kendilerine verilmiş olan devlet nişanları da ellerinden alınarak hazineye teslim edilmiştir. Buna ilaveten, Halim Bey süresiz olarak Sivas'a, Alişan Bey ise Tokat'a sürgün edilmiştir. Alişan Beyin akrabalarından suçu sabit olanların durumlarına göre eyalet sınırları dâhilinde belirli yerlere sürülmelerine karar verilmiştir. Cihanbeyli Aşireti müdürlüğünün kaldırılarak kaymakamlığa dönüştürülmesi ve kaymakamlığına da rikab-ı hümayun kapıcıbaşlarından Ali Ağa'nın atanması hususu Meclisi Vâlâ'da görüşülerek karara başlanmış ve gereği yerine getirilmiştir.⁷⁶

Yukarıda verilen örneklerde görüldüğü üzere gerek yerel yöneticiler gerekse iskân memurlarının devletin gücünü kullanmak suretiyle aşiretlere ka-

75 BOA, CZ, No. 2946.

76 Takvim-i Vekâyi, 19 Zilkade 1266, No. 432.

nun dışı uygulamalar söz konusudur. Zaten konargöçer aşiretler iskân edildiklerinde, koyuncululuğu bırakmak zorunda olduklarından kendilerine yeni bir iş bularak geçimlerini sağlamak zorunda idiler. Yaylacılıktan başka herhangi bir mesleği olmayan bu unsurlar kendilerine uygun bir geçim kaynağı bulmak için çeşitli güçlüklerle karşılaşmakta idiler. Aslında, iskân memurlarının konargöçerleri iskâna ikna etmeleri, bu konuda onlara çeşitli kolaylıklar sağlamaları ve devletin şefkat elini uzatmaları gerekirken, tam tersine kendi şahsi çıkarları uğruna aşiretlerle devlet arasında soğukluğa sebep oldukları görülmektedir. Yoksa bu Türkmen aşiretlerin Osmanlı Devleti ile herhangi bir sorunları bulunmamaktaydı. Hatta yöneticiler aşiretlere şefkatle yaklaştıklarında, aşiret mensuplarının da her türlü hizmet ve fedakârlığa hazır oldukları görülmektedir. Buna bir örnek olmak üzere, saltanattan Konya valiliğine gönderilen bir yazıda: Konya eyaletine bağlı Rışvan Aşireti halkının ellerinde bulunan bir yük elli bin (150 000) kuruşu devlete faizle borç olarak vermişlerdi. Bu paradan kendi hisselerine düşen miktarın yarısı olan 22 460 kuruşu devlete hizmet olmak üzere Hazineye bağışladıkları belirtilmiştir⁷⁷.

Sivas, Konya ve Ankara çevresinde yaşayan Rışvan Aşireti ileri gelenleri ve muhtarları yıllık vergileri olan 100 bin kuruşu tamamen ödedikleri halde, Esbkeşan kazası müdürü İbrahim Beyin, tanesi 1500 lira olan 100 adet develerini aldığını, Sivas taraflarına iki aylık bir süre yaylaya geldiklerini ancak, Sivas valisi tarafından kendilerinden sürekli fazladan para talep edildiğini Ankara valisi Vecihi Mehmet Paşaya yazdıkları mahzarda belirtmişlerdir. Ankara valisi de saltanata yazdığı arizâda bu hususu dile getiriyordu⁷⁸.

77 BOA, A. MKT. MHM., Dosya: 327, Gömlek:42.

78 Rışvan Aşireti müdür ve muhtarlarının Ankara valisi Vecihi Mehmet Paşaya konu ile ilgili dilekçeleri ve Ankara valisi Vecihi Mehmet Paşanın ilgili arizası için bk. BOA, İMV, No. 3616.

SONUÇ

Rışvan Aşireti XVI. yüzyılda Malatya sancağında konargöçer hayatı yaşarken, XVII. yüzyıldan itibaren batıya doğru bir yayılma göstermiş, bu şekilde XVIII. yüzyılda Batı Anadolu'ya kadar konup göçerek oraları yurt tutmuştur. Batıya doğru ilerleyen bir kısım oymaklar ise Adana'dan Konya'ya yönelmiş ve Konya çevresini yurt tutmuştur. XVII. yüzyıldan itibaren günümüze kadar sürekli batıya doğru bir hareketlilik gösteren aşiret halkı istisnai olarak XIX. yüzyılın ortalarından itibaren Konya'dan tekrar doğu istikametine yönelerek Kırşehir ve Yozgat'ta doğru bir göç etmiş ve netice itibarıyla buralarda yerleşerek günümüze kadar varlığını devam ettirmiştir. Böylece, Rışvan Aşireti'nin Konya bölgesine gelişinin XIX. yüzyılın ilk çeyreğinde olduğu söylenebilir. Bu dönemde bir kısım Rışvan oymakları Konya'nın Kulu ve Cihanbeyli ilçelerinin çevrelerinde yaylak-kışlak hayatı yaşamaya başlamıştır. Rışvan Aşiret'nin Konya ve çevresinde Belikanlı, Celikanlı, Cudikanlı, Hacebanlı, Hacılar, Halikanlı, Mülûkanlı Okçuyanlı, Ömeranlı, Nasırlı ve Şefikanlı oymakları yurt tutmuşlardır. Ancak muhtelif sebeplerden dolayı bunlardan Celikanlı, Hacılar, Okçuyanlı ve Mülkanlı oymakları Konya bölgesinden Ankara ve Yozgat sancaklarında yeni yurtlar bularak oralara göç ettikleri anlaşılmaktadır.

Rışvan Aşireti'nin bir kısım oymaklarının Konya'nın Kulu, Cihanbeyli ve Paşadağı'ndan Haymana'ya kadar uzanan platoda koyunculuk yaparak konargöçer hayat nizamlarını korudukları anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, söz konusu oymakların coğrafi yapının dağlık olmadığı Konya çevresinde devecilik de yaptıkları görülmektedir. Osmanlı Devleti'nde konargöçer aşiretlerin taşımacılık işlerinde önemli görevler ifa ettikleri bilinmektedir. Bu bağlamda Orta Anadolu'da özellikle Konya ve çevresinde konargöçer Rışvan oymaklarının sahip oldukları önemli miktardaki develeriyle tuz ticareti ve nakliyatı yaptıkları görülmektedir.

Konya ve çevresinde yaşayan Rışvan oymaklarının iki şekilde yerleşik hayata geçtikleri anlaşılmaktadır. Bir kısım aşiret halkı buraları benimseyerek kendi istekleri ile yerleşik hayata geçerken bir kısmı ise ziraatla uğraşan yerleşik halkın ekinlerine zarar verdikleri gerekçesi ile hükümet memurları tarafından iskâna tabi tutulmuşlardır. Konya ve çevresine güneyden göçüp gelen Rışvan oymaklarının bir kısmı Konya bölgesine yerleşirken bir kısım oymakların ise Konya’da kışlayarak yaz aylarında ise Bozok (Yozgat) sancağında yayladıkları görülmektedir. Konya’daki kışlakları ile Bozoktaki yaylakları arasında gidiş-gelişlerinin zamanla terk ederek yaylak yerleri olan Yozgat bölgesini yurt tutmak suretiyle yerleşik hayata geçmişlerdir. Bu oymaklardan bir kısmı ise Ankara ve Kırşehir çevrelerinde meskûn duruma geçmeyi tercih etmişlerdir.

KAYNAKLAR

A. Arşiv Belgeleri

- BOA, A.MKT.UM, Dosya: 206, Gömlek: 12.
BOA, A. MKT. MHM., Dosya:327, Gömlek:42.
BOA, A. MKT. MVL., Dosya: 142, Gömlek: 31.
BOA, A.MKT.UM, Dosya: 330, Gömlek: 50.
BOA, CZ, No. 2946.
BOA, HH, No. 22289-E.
BOA, İMV, No. 3088.
BOA, İMV, No. 3812.
BOA, İMV, No. 110.
BOA, İMV, No. 3616.
BOA, İMV, No. 407.
BOA, Kamil Kepeci, *Tahvil Kalemi*, No. 843.
BOA, Maraş Ahkâm Defteri, No. 1.

BOA, MD, No. 164.

BOA, TD, No. 181.

B.Araştırma ve İncelemeler

ARIK, Hasan, 1924 Yerköy İlçesi Buruncuk köyü doğumlu, Görüşme Tarihi: 20.01.2014.

ÇETİNKAYA, Hasan, 1950 Cihanbeyli Sağlık köyü doğumlu, Görüşme Tarihi: 16.05. 2015.

DEDE, Suat, “From Nomadism To Sedentary Life In Central Anatolia: The Case Of Risvan Tribe (1830–1932)”, *Master Thesis, Department Of History, Ihsan Doğramacı Bilkent University*, Ankara 2011.

GÖKBİLGİN, M. Tayyib, *Rumeli’de Yürükler, Tatarlar ve Evlad-ı Fatihân*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul 1957.

KALKAN, Emir, “Kayseri’de Yerleşen Türk Toplulukları”, *Türk Dünyası Araştırmaları*, Sayı: 17, (Nisan 1982), İstanbul 1982, ss. 86-102.

KAN, Hilmi, Kulu İlçesi Tuzyaka Beldesi (Cudikanlı), Görüşme Tarihi: 15.05.2015.

KILIÇ, Mehmet, 1933 Kulu İlçesi Büyükkışla köyü doğumlu, Görüşme Tarihi: 15.05.2015.

KURT, Mustafa, Çiçekdağı İlçesi Acı köyü Muhtarı, Görüşme Tarihi: 20.01.2014.

KÜTÜKOĞLU, Mübahat S., “XVI. Yüzyıl İzmir Kazası’nda Cemaat Adı Taşıyan Köyler”, *V. Milletlerarası Türkiye Sosyal ve İktisat Tarihi Kongresi Tebliğler* (İstanbul 21-25 Ağustos 1989), Ankara 1990, ss. 497-504.

ORHONLU, Cengiz, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Aşiretlerin İskânı*, Eren Yayınları, İstanbul 1987, *Takvim-i Vekâyi*, 19 Zilkade 1266, No. 432.

SAYDAM, Abdullah, “Orta Anadolu’daki Aşiretlerin İskânı (1839-18539)”, *Prof. Dr. Bayram Kodaman’a Armağan*, Samsun 1993, ss. 227-256.

SÖYLEMEZ, Faruk, *Osmanlı Devletinde Aşiret Yönetimi-Rişvan Aşireti Örneği* Kitabevi Yayınları, İstanbul 2007.

SÖYLEMEZ, Faruk, “Rişvan Aşireti’nin Cemaat, Şahıs ve Yer adları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Sayı: 12 (Bahar 2002), Kayseri 2002, ss. 39-52.

TÜRKAY, Cevdet, *Başbakanlık Arşivi Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğu’nda Oymak Aşiret ve*

Cemaatler, Tercüman Kaynak Eserler Dizisi, İstanbul 1979.

UÇAK, Halil İbrahim, *Tarih İçinde Haymana*, Haymanalılar Yardımlaşma ve Tanışma Derneği, Yayınları, Ankara 1986.

YALMAN (YALGIN), Ali Rıza, *Cenupta Türkmen Oymakları*, haz. Sabahat Emir, C. II, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1993.